

Upptelevda gränshinder inom skoglig bioekonomi – Norge och Sverige

Svinesundskommittén

The Bioeconomy Regions
in Scandinavia

Innehåll

Sammanfattning	3
Grön tillväxt och innovation	4
Svinesundskommitténs uppdrag	4
Vad är bioekonomi?	5
Strategier siktar på ökat träbyggande	6
Internationellt gränshinderarbete för näringslivets utveckling	8
Nordiska ministerrådets vision	8
Ramverket som styr gränshinderarbetet	8
Sammanhängande gemensam byggmarknad i Norden	9
Olika byggbestämmelser i Norden – prioriterat gränshinder	9
Gränshinder inom skoglig bioekonomi lyfts i EU	10
Förenkla, effektivisera och öka kvaliteten inom byggbranschen	11
Framtiden är digital med öppna digitala standarder	11
Aktörernas upplevelser av gränshinder	12
Pandemi – stängd gräns och delade samhällen	18
Högt pris för gränspendlare och lokalt näringsliv	18
Svinesundskommitténs samverkansroll	18
Varuflödet har fungerat	19
Problem knutna till arbetskraft	19
Förtroendet för varandra sviktar	19
Att driva lösningsprocesser är regional utveckling	21
Slutsatser kring gränshinder inom skoglig bioekonomi	22
Många gränshinder sitter i detaljerna	22
Kompetens över gränsen	22
Offentliga stödstrukturer måste hjälpa inte stjälpa	22
System och krav på hållbarhet måste vara kompatibla	22
Positiv gränskultur är färskvara	23
Regional utveckling på kort och lång sikt	23

Sammanfattning

Gränshinder kopplade till skoglig bioekonomi är i fokus för Svinesundskommitténs uppdrag i Interregprojektet *Bioeconomy Regions in Scandinavia*. Målgruppen för projektet är små och medelstora företag som producerar biobaserade produkter och tjänster från huvudsakligen skogliga råvaror. I denna nya rapport redovisas en bred bild kring utmaningar och behov inom gränshinderområdet, efter intervjuer med en rad aktörer som verkar inom skoglig bioekonomi. Parallellt har gränshinderarbetet på nordisk nivå samt inom EU följts upp.

De nordiska ländernas byggregler och krav på byggprodukter skiljer sig åt, vilket försvårar handeln och förutsättningarna för byggföretagen att verka över gränserna. En harmonisering av byggreglerna i Norden hänger också nära samman med en fortsatt digitalisering och utveckling av cirkulär ekonomi i Norden. Gränshindret "Olika byggbestämmelser i Norden" finns nu på agendan hos de nordiska ministrarna inom bygg och bostad, som tillsatt en styrgrupp för att driva harmoniseringsarbetet snabbare framåt.

Under 2021 har Svinesundskommittén genomfört intervjuer med en rad aktörer kopplade till skoglig bioekonomi. Tillsammans med resultatet från tidigare intervjuer av företagare och branschrepresentanter träder en entydig bild fram. Aktörerna inom skoglig bioekonomi måste hantera ett stort antal formella gränshinder kopplade till olika byggbestämmelser, vilket direkt hämmar möjligheterna till affärer. Intervjupersoner påpekar olikheter i detaljer som speciellt försvårande eftersom

de är lätt att missa och ökar risken att kostnader eller tidsplaner skenar iväg. Dessutom finns olikheter kring arbetssätt, definitioner av begrepp, språk och kultur. De system och krav inom hållbarhet som nu utvecklas måste också vara kompatibla för att inte hämma affärerna över gränsen.

Den pågående pandemin har försvårat samarbeten och gjort gränsen väldigt tydlig. Offentliga aktörers roll blir nu ännu viktigare för ökad integration i gränsregioner och fler affärer. Intervjupersonerna upplever stort behov av ökat samarbete mellan svenska och norska offentliga aktörer. Bland annat lyfter man fram regler som hindrar att finansiering av innovationsarbete kan nyttjas i testbäddar på andra sidan gränsen. Man betonar också att utbytet mellan högskolor och universitet måste stärkas.

Gränshinderarbetets huvudsyfte, att skapa tillväxt, innovation och arbetstillfällen, gör det nödvändigt att återkommande diskutera vilka insatser i det regionala gränshinderarbetet som ger störst effekt. Rätt avvägning mellan långsiktigt och kortsiktigt arbete kan bidra till ökade framgångar. Att diskussioner kring gränshinder behöver genomsyra hela den regionala utvecklingen och kopplas närmare till innovationsarbetet, betonas också av intervjupersoner. Tillsammans kan vi på allvar stärka företagens utveckling i gränsregionerna.

Annika Daisley, Svinesundskommittén

Grön tillväxt och innovation

Klimatkris och hållbarhetsmål har förstärkt fokus på grön och hållbar innovation. Flera nordiska projekt har, under de senaste åren, syftat till att främja industriellt träbyggande i Norden. En ökad användning av trä och träprodukter i byggande är viktigt för både Norge och Sverige.

Interregprojektet *Grön tillväxt trä – rethinking wood* drev på utbytet av kunskap, design och produktion mellan olika branscher, akademier och regioner. Resultatet är träbaserade produkter av högsta klass, vilka ger nya, gröna affärsmöjligheter. Samarbetet har även spridit kunskap relaterade till brand, ljud och inomhusklimat, behovet av betydande minskningar av koldioxidutsläpp och hur betong och stål kan ersättas med trä i privata och offentliga byggnader.

Erfarenheten och kunskapen förs vidare i Interregprojektet *Bioeconomy Regions in Scandinavia*. Målgruppen för detta projekt är små och medelstora företag som producerar biobaserade produkter och tjänster från huvudsakligen skogliga råvaror. Fokusområdena är hållbart byggande i trä, innovationer från skogen, fossilfria emballage samt restströmmar. De regionala aktörerna i projektet är Västra Götalandsregionen, Viken fylkeskommune, Svinesundskommittén, Fyrbodals kommunalförbund, Innovatum Science Park, Innlandet fylkeskommune, Region Värmland, Region Dalarna, Paper Province, IUC Dalarna och många näringslivsaktörer i Norge och Sverige.

Svinesundskommitténs uppdrag

Att identifiera och lyfta gränshinder kopplade till skoglig bioekonomi är i fokus för Svinesundskommittén i de ovan nämnda Interregprojekten. Under 2020 intervjuades norska och svenska företagsledare inom byggbranschen samt skogs- och träindustrier. Resultatet beskrevs i rapporten *Upplevda gränshinder kopplade till träbyggnation*.

I denna nya rapport redovisas en ännu bredare bild kring utmaningar och behov inom gränshinderområdet, efter kompletterande intervjuer med en rad aktörer kopplade till skoglig bioekonomi. Parallellt har utvecklingsarbetet på nordisk nivå samt inom EU följts upp.

Efter snart två år med pandemi och kraftig påverkan på gränssituationen sammanfattas läget för svenska och norska företag och för gränssamhällen.

Genomförda intervjuer

Totalt genomfördes 10-talet intervjuer kring gränshinder med representanter från svenska och norska verksamheter inom projektet *Bioeconomy Regions in Scandinavia*. Intervjupersonerna representerar olika aktörer i projektet. Syftet är att beskriva företagens och aktörernas utmaningar och möjligheter vid gränsoverskridande affärer och samverkan.

Vad är bioekonomi?

Bioekonomi innebär ett hållbart nyttjande av våra biobaserade naturtillgångar till produkter, tjänster och energi. Syftet är att minska klimatpåverkan och användningen av fossila råvaror. Att öka den bioekonomiska delen av den svenska ekonomin är en högt prioriterad fråga. Vi måste ställa om från fossilt samhälle där vi använder fossila kolföreningar till ett bioekonomiskt samhälle där vi använder kolföreningar som naturen återskapar.

Källa: SCB, Bioekonomi – Regioner i samverkan

Bioekonomi i Sverige

- Bioekonomi i Sverige stod för 6,3% av BNP och 6,8% av den totala sysselsättning (2017 enligt rapporten Bioekonomi – regioner i samverkan).
- Förädlingsvärde: 293 miljarder SEK (SCB 2017)
- Antal anställda: 335 086
- Förädlingsvärdet per sysselsatt: 874 000 SEK

Bioekonomi i Norge

- Bioekonomi i Norge stod för drygt 5 % av den totala sysselsättning (SSB, 2015). Enligt rapporten Socioeconomic Indicators to Monitor Norways Bioeconomy in transition, NIBU från 2020 är bioekonomi en bransch i förändring med stor potential.
- Förädlingsvärde: 129,5 miljarder NOK (SSB 2017)
- Antal anställda: 130 257
- Förädlingsvärdet per sysselsatt: 994 000 NOK

Strategier siktar på ökat träbyggande

Nationella strategier

Sverige har en nationell strategi sedan 2004, vilken syftar till att främja en ökad användning av trä och träprodukter i byggande. (Ds 2004: 1). Sedan 2018 finns en inriktning för träbyggande som handlar om att bygga fler bostäder på rätt sätt, möta klimatutmaningarna i nutid, forma våra urbana livsmiljöer, stärka svensk export och skapa tillväxt i såväl stad som land. (N2018.27)

Norge har lange tradisjoner for bruk av trevirke i eneboliger og andre mindre bygg, som mindre næringsbygg og driftsbygninger. Utvikling av ny teknologi har gjort det mulig å bruke trevirke i større bygg og konstruksjoner. Ved bruk av massivtrekonstruksjoner eller limtrekonstruksjoner er det blitt mulig å bygge i høyden, også i urbane strøk. (Meld. St. 41 (2016–2017))

Regionala strategier

På regional nivå har regioner och fylkeskommuner beslutat om klimatstrategier och regionala utvecklingsstrategier som utgår från nyttan av att bygga i trä.

Foto: Fridh & Hell's

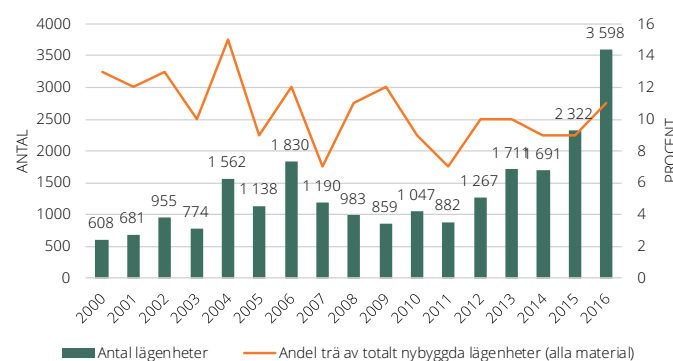
Foto: Erik Burås Studio B13

Träbyggande i Sverige

Träbyggandet inom småhusmarknaden står i dag för ca 80–90 procent av nyproduktionen av småhus. Intresset för produktion av flerbostadshus med trästomme har ökat. Boverket har bedömt att Sverige behöver bygga omkring 700 000 nya bostäder fram till år 2025.

Att behovet är så stort beror på den starka befolkningstillväxten och en stark urbanisering, men också på att bostadsbyggandet har släpat efter allt sedan början av 1990-talet. Sedan några år tillbaka har byggandet av bostäder kommit igång i Sverige, även om det åter fallit det allra senaste året. Dock inte till den låga nivån som bostadsbyggandet tidigare befann sig på. För att nå Boverkets behovsbedömning skulle Sverige behöva öka byggandet rejält igen.

Lägenheter i nybyggda ordinära flerbostadshus med stomme av trä

Källa: SCB, Inriktning för träbyggande (N2018.27)

Träbyggande i Norge

Norge har en lång tradition av att använda trä för bostäder. Idag används trä som konstruktionsvirke i mer än 85% av nyproduktionen i bostadssegmenten småhus och flerbostadshus (fyra till sex-personers bostäder), medan lägenheter traditionellt byggs i stål och betong. KL-trä (korslimmat trä) som bärande konstruktion inom relevanta marknadssegment uppgår till endast runt 5% av den totala marknaden i Norge enligt Trebruk AS analys. En norsk producent av KL-element har etablerats och ska bidra till ökat fokus på användningen av KL-trä. Beräkningar visar att marknadsandelen kan stiga till runt 15% år 2030. Arkitekter och entreprenörer bedömer att Norge under en 10-årsperiod kan använda trä som konstruktionsvirke i över 40% av alla nybyggnationer. Det kan bli ett resultat om regeringens trädstrategi förs vidare i alla kommuner.

Internationellt gränshinderarbete för näringslivets utveckling

Nordiska ministerrådets vision

Det officiella nordiska samarbetet sker inom ramen för Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet och omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland (www.norden.org). Visionen är att *Norden ska vara världens mest hållbara och integrerade region*.

Ramverket som styr gränshinderarbetet

Den fria rörligheten inom EU har funnits i Norden sedan 50-talet genom passunionen och är ramverket för vårt arbete med gränsfrågor. Under pågående pandemi blev det tydligt att det finns en riksgrens mellan Norge och Sverige. Passunionen från 1952 övergavs av svaga nordiska institutioner och nordisk koordinering lyste med sin frånvaro. När den fysiska gränsen mellan Norge och Sverige stängdes under lång tid för invånare och arbetspendlare framstod de gränshinder vi är vana vid som banala.

Att Norge står utanför EU påverkar naturligtvis utbytet för både företag och människor. Norge ingår i den inre marknaden, men ingår inte i tullsamarbetet. Som EU-land får Sverige därmed en speciell situation vid EU:s yttre gräns. Gränshinderarbetet bedrivs inom det nordiska samarbetet (www.norden.org).

Europeiska Kommissionen har lanserat pilotinitiativet *b-solutions* för att ta itu med juridiska och administrativa gränshinder längs EU:s inre landgränser. Inom EU finns det stora kultur- och språkskillnader som vi alla är medvetna om och anpassar oss till för att undvika missförstånd. I Norden däremot delar vi många historiska, språkliga, ekonomiska och kulturella band. Detta gör att vi många gånger uppfattar oss "som lika", vilket gör att vi ständigt överraskas av hur lätt det är att missförstå varandra.

Svinesundskommitténs uppdrag inom Nordiska ministerrådet

Svinesundskommitténs gränshinderuppdrag är kopplat till Nordiska Ämbetsmannakommittén för regionalpolitik (ÄkR) inom Nordiska ministerrådet. I avtalet med Nordiska ministerrådet finns följande uppdrag för Svinesundskommittén:

Identifiera och minimera gränshinder samt stödja regional utveckling, innovation och tillväxt i ett hållbart perspektiv.

Nordiska ministerrådets definition av gränshinder

"Lagar, offentliga regler eller praxis som hämmar individers mobilitet eller företags möjligheter att verka över gränserna i Norden".

Gränshinder kan delas in i flera typer:

- **Formella hinder** = gränshinder som beror på att ländernas lagar och regler inte fungera optimalt tillsammans.
- **Informella hinder** = gränshinder som beror på bristande eller svårtillgänglig information.
- **Administrativa hinder** = gränshinder som beror på att offentliga myndigheter tolkar regelverk eller har administrativa rutiner som försvårar för affärer eller arbete över gränser.
- **Flerdimensionella hinder** = gränshinder som dels beror på lagar, regler och praxis och dels på bristande eller svårtillgänglig information.
- **Mentala hinder** = gränshinder som bland annat beror på brist på nätverk, skillnader i affärskultur, bilden av "dom andra" och våra bekvämlighetszoner.

Sammanhängande gemensam byggmarknad i Norden

De nordiska ländernas byggregler och krav på byggprodukter skiljer sig åt, vilket försvårar handeln och förutsättningarna för byggföretagen att verka över gränserna. Det kan exempelvis handla om krav kring brandskydd, fukt, vatten och avlopp. Företagare som vill lägga anbud i till exempel Norge kan även ha svårt att få reda på vilka regler som gäller. Ibland tas en avgift ut för att företag ska få ta del av nationella anpassningsdokument.

En harmonisering av byggreglerna i Norden hänger också nära samman med en fortsatt digitalisering och utveckling av cirkulär ekonomi i Norden. Digitaliseringen skulle naturligtvis förenklas med gemensamma regler liksom utvecklingen av cirkulära system. Går utvecklingen i motsatt riktning, så är risken hög att nya gränshinder för näringslivet skapas.

För att driva på en förändring antogs en gemensam deklaration vid Nordiska ministermötet 2018, där de nordiska byggnads- och bostadsministrarna slog fast att de vill främja en stark och integrerad byggmarknad i Norden genom att arbeta för att ta bort hinder som begränsar möjligheterna för företag att bygga i andra nordiska länder.

Olika byggbestämmelser i Norden – prioriterat gränshinder

Gränshindret "Olika byggbestämmelser i Norden" finns alltså högst på agendan hos de nordiska ministrarna inom bygg och bostad. Som drivkrafter för framtida regelutveckling pekar de på en bättre kunskapsbas, innovation och digitalisering. Det som hänt de senaste åren på nordisk nivå är att harmoniseringsarbetet fortsätter och en styrgrupp bildats.

Styrgruppen prioriterar harmonisering av byggregler. Det handlar om att:

- **Stärka samarbetet inom området klimatdeklaration av byggnader.** (Ett av Nordens visionsprojekt om byggnation med fokus på LCA för byggande kommer att ingå.)
- **Utveckla en nordisk metod för att skapa en cirkulär ekonomi i byggandet.** (Omfattar ett finskt ordförandeskapsprojekt om det nordiska cirkulära byggnätverket.)
- **Säkerställa digital harmonisering inom lämpliga områden.**

Gränshinder inom skoglig bioekonomi lyfts i EU

Byggbranschen, liksom hela skog- och träsektorn, är viktiga branscher inom EU. The Association of European Border Regions (AEBR) är den organisation som samlar europeiska gränsregioner. Under de senaste åren har AEBR haft fokus på just skoglig bioekonomi, vilket bland annat resulterat i att Svinesundskommittén fått direkt tillgång till europeisk kompetens inom gränshinder.

Under 2021 genomförde AEBR en fördjupad studie *Perceived border obstacles linked to wood construction*, där en del av arbetet fokuserade på harmoniseringen av de nordiska byggbestämmelserna. Utredarens förslag till den nordiska styrgruppen omfattar fem områden (se faktarutan). Ett nordiskt pilotprojekt kring tillgänglighet, universell utformning/design har dock avbrutits då skillnaden mellan ländernas lagstiftning i dagsläget bedöms vara för stor.

Hela AEBR-studien presenterades vid årsskiftet 2021/2022 i en rapport som illustrerar "Main findings & lessons learned" tillsammans med rekommendationer till lokala, regionala, nationella och europeiska insti-

tutioner. Svinesundskommittén är också en av sju aktörer som valts ut att bidra med ett "case" i form av storytelling. Detta visar att när vi jobbar med gränshinder så måste vi först ner i myllan i vår gränsregion hos företagen för att sedan kunna spela in, såväl på nationell och nordisk nivå som till EU.

Arbetsgrupp 1: Tillgänglighet, universell utformning/design

Arbetsgrupp 2: Eurokoder, dimensionering, byggproduktregler (CPR)

Arbetsgrupp 3: Energi, isolering, koldioxidutsläpp, livscykelanalys (LCA)

Arbetsgrupp 4: Brandskydd, säkerhet, arbetarskydd

Arbetsgrupp 5: Hygien, hälsoaspekter (buller, dagsljus, ventilation, radon etc.)

” Att inte veta exakt vad som gäller vid ett norskt anbud är en hämmande faktor. Osäkerhet uppstår om vi trampar utanför checklistan och inte vet hur kostnaderna blir.

Jonas Fred Hell, VD och delägare,
Fridh & Hells Bygg AB

Förenkla, effektivisera och öka kvaliteten inom byggbranschen

Det pågår just nu flera initiativ, hos myndigheter och aktörer inom byggbranschen för att förenkla, effektivisera och öka kvaliteten inom byggsektorn. Inte minst för att driva klimat- och miljöarbetet framåt. Boverket i Sverige gör en översyn av bygg- och konstruktionsregler i syfte att skapa ett förenklat och konsekvent regelverk. Den nya regelmodellen påverkar inte kravnivåerna enligt lag och förordning. Det är Boverkets tillämpningsföreskrifter som omfattas av arbetet och efter översynen kommer byggreglerna att bestå av färre regler, vara formulerade som funktionskrav och endast innehålla bindande föreskrifter.

Direktoratet for byggkvalitet i Norge (motsvarande Boverket) har de senaste åren arbetat med att förenkla regelverket för byggbranschen, det vill säga de byggnadstekniska föreskrifterna. Detta har inneburit att vissa krav har tagits bort, utan att viktiga egenskaper och säkerhet har försämrats. Dessutom har föreskriften fått en bättre struktur med tydligare bestämmelser. Plan- och byggansökningsprocessen är också till stor del digitaliserad, bland annat med digitala checklistor så att ansökningsprocessen blir mer effektiv.

Framtiden är digital med öppna digitala standarder

I Sverige arbetar också medlemsorganisationen BIM Alliance för bättre samhällsbyggande med hjälp av BIM – digital strukturerad informationshantering. 2018 tog ledande aktörer i byggbranschen och BIM Alliance ett gemensamt principbeslut om att använda GTIN, Global Trade Item Number, som standardiserad identifikation för byggprodukter. För att skynda på övergången har Sveriges fem största byggtrepreneurörer nu ställt skarpa krav på användning av GTIN på samtliga byggprodukter från den 1 juli 2022.

Norges Byggenæringens Landsforening (BNL) har utarbetat "Digitalt Veikart" som är en digital strategi för byggbranschen. PDT Norway är en medlemsorganisation som främjar standardisering och utbyte av produktinformation inom bygg-, anläggnings- och fastighetsbranschen genom att utveckla, förvalta och distribuera digital produktdata (PDT). 2021 inrättades även Samordningsrådet for digitalisering av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, vilket är ett samarbete mellan regering och näringsliv med målet om en mer hållbar industri genom digitalisering.

Vad är GTIN?

GTIN (Global Trade Item Number) är ett standardiserat globalt unikt nummer som skapas av respektive företag och tilldelas varje unik produkt. GTIN möjliggör märkning med en unik streckkod som fungerar för identifikation av produkten och som kan användas för till exempel digital hantering inom logistik och i förvaltning.

Aktörernas upplevelser av gränshinder

Under 2020 intervjuades norska och svenska företagsledare inom byggbranschen samt skogs- och träindustrier. Intervjuerna resulterade i Svinesundskommitténs rapport "Upplevda gränshinder kopplade till träbyggnation". Därefter har kompletterande intervjuer genomförts med en rad aktörer inom skoglig bioekonomi. Bilden som träder fram är ett stort antal formella gränshinder knutna till olika byggbestämmelser tillsammans med olikheter kring arbetssätt, definitioner av begrepp, språk och kultur. Följande avsnitt är en sammanfattning av intervjupersonernas upplevelser.

Hämmande faktorer för fortsatt utveckling

Regelverk & standards ■ **Utbildning och kompetensförsörjning**
Tull & moms ■ **Kapital och finansiering** ■ **Infrastruktur/Transporter**
Språk ■ **Skatteregler** ■ **Kapital och finansiering** ■ **Gemensamt**
Upphandling ■ **Ursprungsintyg** ■ **pantsystem saknas**
Tull & moms ■ **Ursprungsintyg**
Finansieringssystem ■ **Mentala och kulturella skillnader**
hämmar innovationer via testbäddar ■ **Tekniskt godkännande i Norge**
Upphandling ■ **Kapital och finansiering** ■ **Regelverk & standards** ■ **Språk**
Gemensamt pantsystem saknas ■ **Finansieringssystem hämmar innovationer via testbäddar**

Regelverk & standarder

Olika byggbestämmelser i Norden

De nordiska ländernas byggregler och krav på byggprodukter skiljer sig åt, vilket försvårar handel över gränserna och byggföretagens verksamheter i flera nordiska länder. Företagare som vill lägga anbud i grannlandet kan även ha svårt att ta reda på vilka regler som gäller. Ibland tas en avgift ut för ska få ta del av nationella anpassningsdokument.

Det är skillnaderna i detaljer i byggbestämmelserna som skapar gränshinder menar en av intervjupersonerna. Andra exempel på reella gränshinder som beskrivs är skillnader på dimensioner av trävirke mellan länder. Detta skapar problem för varuhandeln som måste hantera olika standarder med olika produkt-specifikationer. Drivkraften för en standardisering borde vara kostnadsbesparingar och möjligheten att nå en större marknad.

En annan intervjuperson pekar på skillnader i hur klimatdeklarationer av byggnader ("O-utsläpp") mäts och hanteras i Norge och Sverige.

- **Olika byggbestämmelser** – skillnader i detaljer skapar gränshinder.
- **Olika regler** – exempelvis ytbehandling, brandskydd, impregnering, ljud.
- **Olika dimensioner virke** – kan stora aktörer inom bygghandeln driva förändring?
- **Klimatdeklaration av byggnader** – finns skillnader på hur ett O-utsläppshus deklarerar i Norge och Sverige.

Tekniskt godkännande i Norge

Svensk husbyggnad består i hög grad av element eller moduler och cirka 80% tillverkas i fabrik. Motsvarande tillverkning av element i Norge är 25%.

En av de intervjuade beskrev väldigt tydligt hur skillnaderna påverkar affärsmöjligheterna. Tillsammans med forskningsledare från SINTEF (Tekniskt forskningsinstitut i Norge) och i samarbete med en norsk entreprenör fick man uppdraget att undersöka möjligheten att importera svenska byggsystem till Norge. Första steget handlade om att den svenska exportören måste få tekniskt godkännande av SINTEF för att kunna exportera svenskt "KL-träelement" motsvarande massivträ till Norge. Nästa steg i byggprojektet innebar att den norska entreprenören

även behöver ha tekniskt godkännande av SINTEF för att sätta samman stora element av massivträ till ett byggsystem. Intervjupersonen menar att processen är mycket mer omfattande och kostsam än i Sverige vilket ledde till att varken exportören eller importören i det aktuella fallet kunde genomföra affären.

- **Norskt tekniskt godkännande** av produkter (massivträ, KL-element etc).
- **Norskt tekniskt godkännande** för att få sätta samman element av massivträ.

Finansieringssystem hämmar innovationer via testbäddar

Idag hämmar de svenska och norska finansieringssystemen små och medelstora företags möjligheter att i sitt utvecklings- och innovationsarbete använda testbäddar och kompetens i grannlandet. Detta är ett känt gränshinder och identifierat av tidigare projekt (The Bioeconomy Region). Flera av intervjupersonerna anser att det är ett stort problem och menar att om innovationsarbetet ska gynnas bör finansieringen "följa med företag över gränsen". Finansieringssystemen behöver också förenklas och harmoniseras då aktörer i Norden är beroende av varandras kompetenser.

Ett exempel på hur gränshindret bromsar utveckling handlar om testning av en plastprodukt. Ett svenskt företag önskade testa produktionsmöjligheterna för en ny plastprodukt vid testcentret Siva kata-

pult i Gjøvik. Kontakt togs med Paper Province och Sør-Hedmark Næringshage, via Interreg-projektet the Bioeconomy Region. Eftersom Sør-Hedmark Næringshage, varken kunde använda resurser för att hitta en norsk partner eller för att erbjuda det svenska företaget initial finansiering var det inte möjligt för det svenska företaget att testa produktionsmöjligheterna vid testcentret på Gjøvik.

- **Finansieringssystem hämmar innovationer via testbäddar** – företag kan inte nyttja testbäddar och kompetens i grannlandet. Olika regelverk och strukturer för innovationsstöd och finansiering hindrar.

>>>

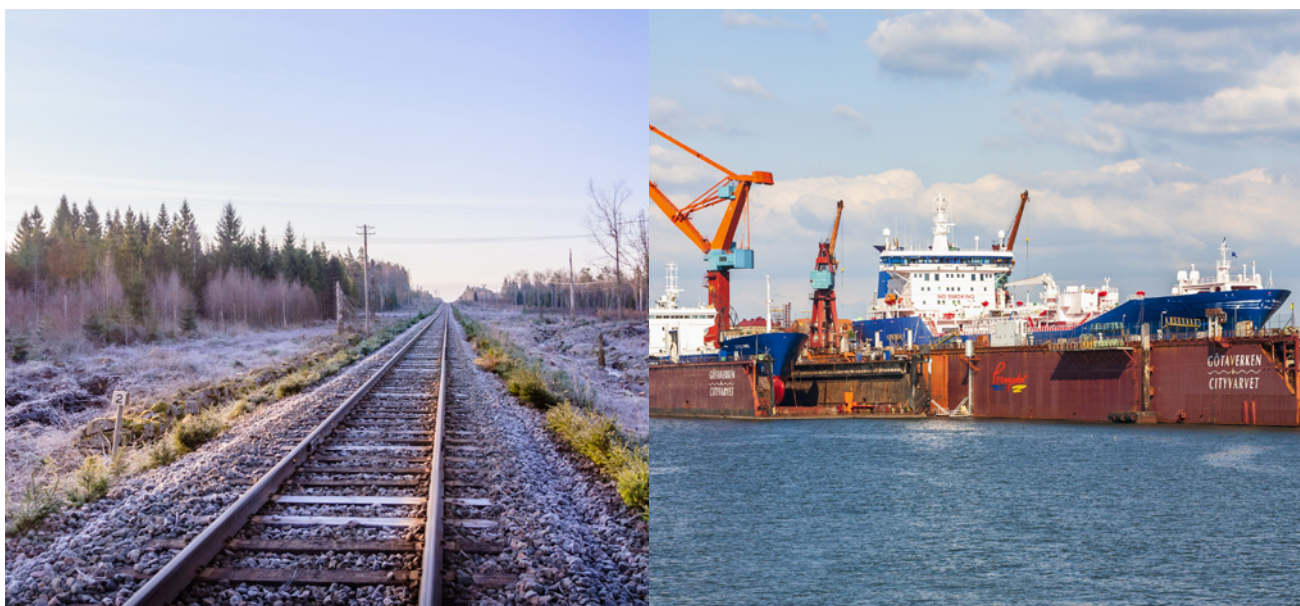

Infrastruktur och transporter

Flera av intervjupersonerna pekar på stora brister i infrastruktur och tillgänglig kapacitet på järnväg över den norsk-svenska gränsen. Göteborgs hamn är Skandinaviens största hamn och den viktigaste pulsådern för både Norge och Sverige vid export och import.

Även regelverk kring vikter på lastbilar i Norge och Sverige skiljer sig åt och är ett sedan länge känt gränshinder.

- **Brister i infrastruktur** – kapacitetsbrist råder på flera viktiga järnvägssträckningar längs pulsådern från Norge ner till Göteborgs hamn.
- **Regelverk för transporter** – olika vikter gäller för lastbilstransporter i Norden.

Gemensamt pantsystem saknas

Det saknas ett gemensamt pantsystem i Norge och Sverige. En intervjuperson beskriver hur svenska aluminiumburkar inte kan hanteras av pantsystemet i Norge. Aluminiumburkarna hamnar i restavfallet i stället för att återvinnas, vilket skapar ett stort avfallsproblem i gränstrakterna i Norge och dessutom är ohållbart ur ett hållbarhetsperspektiv. Även om detta

är ett komplex problem med många aktörer involverade så behöver pantsystemen harmoniseras.

- **Gemensamt pantsystem** av exempelvis aluminiumburkar saknas.

Skatteregler

För personal som bor i Sverige och utför arbete i Norge gäller 6-månadersregeln (183-dagarsregel). Regeln medför problem vid längre byggprojekt eller om tidsplanen för ett projekt försenas.

Företag kan antingen tvingas att byta ut personalen efter sex månader eller välja att från början bara

anställa personal som bor i Norge. Detta skapar stora problem enligt intervjupersonerna.

- **183-dagarsregel** – svensk personal på uppdrag i Norge får inte arbeta mer än 6 månader i grannlandet.

Tull & moms

Olika byggbestämmelser i Norden

Den svensk-norska gränsen är EU:s yttre gräns. Detta till trots, menar intervjupersoner att flödet av människor och kapital över gränsen borde kunna underlättas ytterligare. Flera uttrycker att det finns förenklingar som kan utvidgas. Ett gott exempel är att företag redan nu kan administrera export och import av trävirke över gränsen via en digital app. Import av livsmedel till Norge är däremot ett område som upplevs ha ett omfattande regelverk vilket leder till att varor passerar gränsen på andra sätt, menar man. Här finns behov av såväl kunskapsspridning som förenklingar.

- **EU yttre gräns** – flödet av människor och kapital behöver underlättas.
- **Förenklad tulladministration**
- **Import av livsmedel** – Tungt regelverk bidrar till att en del näringsidkare väljer att transportera varor över gränsen som privatpersoner.

Ursprungsintyg

Fossilfritt stål är en produkt vars ursprung certifieras med hjälp av en märkning, ett stämplat ursprungsintyg. Om systemet inte fungerar, och företag väljer att runda det, påverkar det naturligtvis marknaden negativt. Intervjupersoner menar att exempelvis östeuropeiskt stål transporteras genom transitland och sedan vidare till Norge och Sverige med felaktig certifiering.

Om detta sker kan stål producerat av kolkraft säljas som fossilfritt stål vilket snedvrider både konkurrensen och försenar det nödvändiga hållbarhetsarbetet.

- **Ursprungsintyg** – för fossilfritt stål rundas.

Utbildning och kompetensförsörjning

Projektering inom byggsektorn är en fas där arbetssättet märkbart skiljer sig mellan Norge och Sverige, menar en av intervjupersonerna. Företaget avsåg från början att använda sina norska ingenjörer, men valde senare att anställa en svensk ingenjör för svenska projekt. En av anledningarna till det var att svenska projekt upplevs mer resurs- och tidskrävande. En annan röst beskriver skillnader i utbildningar vid svenska och norska universitet och högskolor, vilket försvårar validering och matchning.

- **Yrkeskompetens** – arbetssättet i bland annat projekteringsfasen skiljer sig åt.
- **Universitet och Högskola** – skillnader i utbildningar försvårar validering och matchning på arbetsmarknaden.

Kapital och finansiering

Det är generellt svårare att få finansiering i Sverige än i Norge, menar en intervjuperson. En mer omfattande svensk process upplevs som en barriär. Svenska kreditgivare uppfattas exempelvis ha strängare krav på "känn din kund" i syfte att förhindra penningtvätt.

- **Kapital och Finansiering** – en mer omfattande svensk finansieringsprocess upplevs som en barriär.

Fastighetstransaktioner

Fastighetstransaktion (eiendomstransaksjon) är en krävande process i Norge, samma process i Sverige upplevs av intervjupersonen betydligt enklare vilket bidrar till kraftigt minskade kostnader.

- **Fastighetstransaktion** (eiendomstransaksjon) upplevs som en krävande process i Norge.

Språk

Även om principen är samma i svenska och norska hyresavtal så blir språket en utmaning, menar en av intervjupersonerna. Exempelvis upplevs juridiken i svenska hyresavtal vara svårbegriplig. Ett annat område där språket lyfts upp som ett gränshinder är medicintekniska bi-packsedlar. När språket blir ett hinder ökas kraven på en kombination av ämnes- och språkkunskaper. Andra röster uttrycker att samma ord kan ha olika betydelse i Norge och Sverige, vilket lätt skapar missuppfattningar.

- **Språket i hyresavtal** – svenska hyresavtal upplevs skilja sig mycket från norska.
- **Språket** – medicintekniska bi-packsedlar lyfts som gränshinder.
- **Språket** – samma ord kan ha olika betydelse i svenska och norska språket.

Mentala och kulturella skillnader

Flera intervjupersoner pekar på att det finns en hel del skillnader hur vi organiserar oss, vilket naturligtvis påverkar samarbeten och affärer över svensk-norska gränsen. Man uttrycker också att de kulturella skillnaderna är stora vilket skapar problem, speciellt om företag inte är medvetna om dem.

- **Skillnader i kultur och hur vi organiserar oss** – kan påverka samarbeten och göra det svårare att slutföra affärer.

Pandemi

– stängd gräns och delade samhällen

Den pågående pandemin har påverkat villkoren för norsk-svenska gränsregioner. Kanske mer än vad någon i förväg kunde förutse.

Mari Wøien Meijer, forskare från Nordregio, har dragit slutsatser från flera covid 19-studier och menar att en stängd gräns har delat samhällena. Pandemin har på många sätt visat på svårigheter i det nordiska samarbetet och det har funnits en stor frustration kring regelverk, menar hon. Mediabilden har förstärkt fördomar, vilket framför allt drabbat gränspendlare i närområdet längs gränsen.

Högt pris för gränspendlare och lokalt näringsliv

Det nordiska samarbetet, och visionen att vara den mest integrerade regionen i världen, har satts under tryck under pandemin. Nordiska regeringars förhållningssätt till pandemin tyder på brister i kommunika-

tion och medvetenhet om gränssamhällets verklighet. Pandemin har tydligt visat hur ömtåligt det nordiska samarbetet kan vara.

Nordregio konstaterar att gränsöverskridande samarbete mellan kommittéer och organisationer har fortsatt under pandemin. Kommuner och lokala aktörer har gjort stora ansträngningar för att säkerställa tillgången på grundläggande varor och tjänster och har lobbats hos nationella myndigheter för att låta gränsarbetare fortsätta att korsa gränser. Den information som lämnades till nationella myndigheter spelade en viktig roll för att påverka beslutsfattandet kring kritiska frågor.

Svinesundskommitténs samverkansroll

I den sydligaste gränsregionen mellan Norge och Sverige har Svinesundskommittén en viktig samverkansroll och kan i varje ny situation samla politiken över gränsen. Tillsammans med aktörer inom högtintressanta bran-

sker är det nödvändigt att studera vilka erfarenheter coronakrisen har gett, både på kort och lite längre sikt. Inte minst i ljuset av vår vilja att utveckla byggbranschen och träsektorn samt marina näringar inom gränsregionen.

Under 2020 och 2021 genomförde Svinesundskommittén intervjuer med representanter för företag och andra aktörer inom skoglig bioekonomi för att skapa en tydligare bild av hur pandemin har påverkat kontakter och affärer inom Norden.

Varuflödet har fungerat

Intervjupersonerna beskriver ganska samstämt att varuflödet över svensk-norska landsgränsen har fungerat tämligen väl under pandemin även om det uppstått tillfälliga logistik- och leveransproblem. Någon av företagen beskriver incidenter med gränspoliserna, men inte allvarligare än att det ganska snabbt kunde lösas.

Långa väntetider för transportörer vid Svinesundsbron där underhållsarbete pågår störde yrkestrafiken redan före pandemin och läget har inte förbättrats. Svinesundskommittén, tillsammans med bransch- och intresseorganisationer lyfte förslag på tillfälliga lösningar under hösten 2021 för att förbättra situationen och minska de kostnader som ökade transporttider lett till. Intervjupersoner upplever också att det varit skillnader mellan olika gränsövergångar, hur smidigt transporter och gränspendlare kunnat passera.

Problem knutna till arbetskraft

Fler intervjupersoner menar att de största gränsproblemen varit knutna till arbetskraft, experter och personal som behövt passera gränsen mellan Norge och Sverige. Exempelvis portades svensk arbetskraft i Norge även om de bor i områden där den regionala smittan varit låg.

Fortfarande i slutet av 2021 kommer signaler från pendlare via media att de inte orkar mer testning och osäkerhet utan väljer att söka arbete där de bor.

Förtroendet för varandra sviktar

Pandemin har verkligen prövat relationerna i Norden och intervjupersoner som kontaktats flera gånger under pandemins gång besannar bilden av att förtroendet för varandra har naggats i kanten. Även om det är de mjuka värdena som tagit mest stryk, och inte de faktiska varuflödena, kan det på sikt leda till att företagen ser

behov av att sprida riskerna och hitta nya leverantörer på närmare håll. Det beskrivs som att pandemin "skapat sår i svenska själen" och att det uppstått en "vi och dom"-mentalitet.

Pandemin har samtidigt lärt oss att digitala möten och webinar är lika naturligt som ett fysiskt möte. Att bygga nätverk och skapa nya kontakter har på ett sätt blivit mera komplext vilket kan påverka tillit och samverkan i gränsregionala projekt. Vinsten blir när kontakter redan är skapade och tilliten finns på plats, då har det fungerat väl att hålla en tät kontakt via de digitala verktygen.

Röster om pandemin

Trond Erik Grundt, Grensetjånst Norge-Sverige

”Pandemien har ført til at relasjonene mellom Sverige og Norge har blitt satt på prøve de siste årene, framfor alt for grensependlerne. Deres nærområde befinner seg i to land. Restriksjoner som ble innført over natten fikk svært uheldige konsekvenser for livet på tvers av riksgrensen. Hverdagen ble totalt forandret og daglig samarbeid som før var helt naturlig, ble plutselig umulig å gjennomføre.”

Martin Andersson, KGH Customs Services AB

”För våra tjänster i stort ser jag egentligen inget som påverkat. Vi har haft vissa "hick-ups" med Gränspoliserna i Sverige, främst när de inte släppte in lastbilschaufförer från Danmark i transit till Norge. Det var dock ett missförstånd enligt Gränspoliserna som varade en kväll/natt. Annars har det i stort hanterats bra, dock kan det på sikt öka protektionismen och inte främja handel”.

Ola Rostad, Tretorget AS

”Det meste har funka bra. Problemer er knyttet til arbeidskraft – vi har mye grensependling og vi trenger også ekspertise fra Sverige / EU for å kunne montere og levere avansert utstyr. Til en viss utstrekning har dette også vært et hinder fra Norge til Sverige, men større fra Sverige/EU. Etablering av nye kontakter og nye markeder er tyngre når man ikke selv kan reise, men må bruke e-kommunikasjon”.

” För oss som lever i en gränsregion blir det nödvändigt att tänka bort gränsen och se möjligheter för företagare och medborgare på båda sidor.”...

Att driva lösningsprocesser är regional utveckling

Svinesundskommittén har i snart tio år arbetat för att minimera gränshinder för näringslivet. De regionala insatserna är betydelsefulla för gränsregionen och bidrar även till framgångar i det nationella och nordiska gränshinderarbetet.

För oss som lever i en gränsregion blir det nödvändigt att tänka bort gränsen och se möjligheter för företagare och medborgare på båda sidor. Starka regioner är framtidens vinnare.

Under arbetets gång har vi sett stora behov av insatser inom såväl den marina näringen som inom byggsektorn och skog- och träindustrin. Att lösa gränshinder och bidra till bättre förutsättningar för framtidsbranscher betyder att vi ger plats för fler innovativa produkter och tjänster. Men det innebär också att vi underlättar för de dagliga affärerna som skulle kunna växa i takt med förenklingar. Det är hit vi måste komma för att på allvar närma oss visionen om en hållbar och integrerad region.

Slutsatser kring gränshinder inom skoglig bioekonomi

I två interreg-projekt har Svinesunds-kommittén haft fokus på gränshinder inom skoglig bioekonomi. Vilka gränshinder lyfter aktörerna i branschen och var ser man utmaningar och möjligheter? Det korta svaret är att aktörer radar upp både formella gränshinder, det vill säga lagar och regler, och informella hinder som information, kultur och språk. Några slutsatser är extra viktiga att lyfta fram.

Många gränshinder sitter i detaljerna

Intervjuerna med aktörer inom skoglig bioekonomi visar, precis som gränshinderarbetet inom EU och Norden, att det finns många skillnader i regelverken inom branschen. Ibland är skillnaderna stora och ibland handlar det snarare om detaljer. För företagen är naturligtvis de stora skillnaderna lättare att hålla koll på och det kan bli detaljerna som föder osäkerhet och hämmar satsningar på andra sidan gränsen. Å andra sidan borde detaljerna vara enklare att likrikta.

Kompetens över gränsen

Ökat utbyte mellan universitet, högskolor och andra utbildningsaktörer är en faktor som kan mildra olikheterna i kompetens och arbetssätt inom exempelvis byggsektorn. Aktörerna påpekar exempelvis att projekteringsfasen i byggprojekt drivs på olika sätt vilket tvingar fram att företaget anställer kompetenta medarbetare i grannlandet för att inte riskera misstag som påverkar kostnader eller tidsplaner. För att mildra denna typ av hinder blir det viktigt att samarbete startar redan i utbildningsvärlden.

The Transfiguration of Lines Robert Curran

Offentliga stödstrukturer måste hjälpa inte stjälpa

Företag har idag en begränsad tillgänglighet till offentliga satsningar på testbäddar och kompetens inom innovation i grannlandet. Finansieringssystemen sätter gränser. Med den nordiska visionen för ögonen är detta ett helt onödigt gränshinder. Offentliga verksamheter måste naturligtvis visa vägen.

System och krav på hållbarhet måste vara kompatibla

Intervjupersonerna pekar på hur digitalisering och standardisering samt certifiering inom hållbarhet och cirkulära system för material påverkar handeln mellan länderna. Systemen behöver vara gemensamma eller kompatibla, så att nya gränshinder inte uppstår. Ett bra exempel är GTIN, Global Trade Item Number, en standardiserad identifikation för byggprodukter, som fem av de stora byggaktörerna i Sverige ställer som krav redan 2022.

Positiv gränskultur är en färskvara

Händelser under de senaste två åren har på ett väldigt tydligt sätt visat hur lätt det är att påverka invånare och företags syn på varandra och grannlandet. Villkoren för norsk-svenska gränsregioner har påverkats av pandemin och tyvärr också visat på svårigheter i det nordiska samarbetet. Om de nordiska regeringarna menar allvar med visionen om att Norden ska vara världens mest hållbara och integrerade region behöver effekterna av pandemin i gränsregionerna tas på större allvar på nationell nivå. Inte minst offentliga aktörer behöver göra stora ansträngningar för att öka samverkan igen och visa vilka ambitioner samhället har, så företag kan känna sig trygga att växa på båda sidor om gränsen.

Regional utveckling på kort och lång sikt

Stora delar av gränshinderarbetet inom skoglig bioekonomi är ett långsiktigt arbete som syftar till att ta bort skillnader i lagar och regelverk i Norden eller mildra effekterna av gränshindren. Det kräver uthållighet men också förståelse för att beskrivningen av gränshinder

och kommunikationen kring gränshinder är de första stegen i lösningsprocessen. Politiker som driver frågorna på lokal, regional, nationell och nordisk nivå blir oerhört viktiga för ett framgångsrikt gränshinderarbete. Myndigheters engagemang och prioriteringar blir lika avgörande.

Vi som arbetar på en regional nivå med ansvar för gränshinderfrågor har en naturlig roll i att lyfta upp, beskriva och kommunicera formella gränshinder, exempelvis inom byggsektorn, men behöver på samma gång fundera på vad som skapar störst effekt. Vi behöver fördela våra resurser mellan de långa lösningsprocesserna kring formella gränshinder och ett mera kortsiktigt arbete i syfte att mildra effekterna av dem genom att öka kunskapen hos företagen kring gränshinder och kulturella skillnader.

Intervjupersoner menar också att diskussioner kring gränshinder behöver genomsyra hela den regionala utvecklingen och kopplas närmare till innovationsarbetet för att på allvar stärka företagen i gränsregionerna.

Vad är ett gränshinder?

Enligt Nordiska ministerrådet definition

”Lagar, offentliga regler eller praxis som hämmar individers mobilitet eller företags möjligheter att verka över gränserna i Norden”

Denna rapport beskriver upplevda gränshinder inom skoglig bioekonomi – Norge och Sverige

Kontaktpersoner:

Linda Engsmyr

Ordförer
Svinesundskommittén
+47 40 01 14 88
linda.engsmyr@sarpsborg.com

Kent Hansson

Vice ordförande
Svinesundskommittén
+46 (0)526-191 20
kent.hansson@stromstad.se

Annika Daisley

Projektledare,
Svinesundskommittén
+46 (0)733 35 85 12
annika.daisley@svinesundskommitten.com

Svinesundskommittén är ett politiskt samarbete mellan svenska och norska kommuner och regionerna Viken och Västra Götaland. Vi är en av 12 gränsregioner som jobbar på uppdrag av medlemmarna och Nordiska ministerrådet. Våra fokusområden är blå och grön tillväxt, turism och gränshinder/gränsmöjligheter.

Interreg
Sverige-Norge
Europeiska regionala utvecklingsfonden

Norske partners:

Trebruk AS | Østfold forskning | ARD Innovation | NTNU Gjøvik | Tretorget AS | Sør-Hedmark næringshage AS | i4plastics v SINTEF Raufoss manufacturing | Gausdal Bruvoll SA | Den norske emballasjeforening | Pan Innovasjon AS | Landsbyen Næringshage | Kvinner i skogbruket | Trevekst Oppland | Aggrator Inkubator Ås | Termowood AS | Klosser Innovasjon | SINTEF Manufacturing | Fremtidsmat | Regionalparken Haldenkanalen | Grønn Vekst Hallingdal v/ Flå Vekst | Norwegian Fashion Hub | Næringshagen i Østfold | Stiftelsen Vitenparken Campus Ås | Kjeller Innovasjon AS | Buskerud næringshage AS

Denna rapport har finansierats av Interregprojektet **Bioeconomy Regions in Scandinavia** (Region Värmland, Paper Province, Viken fylkeskommune, Innlandet fylkeskommune, Svinesundskommittén, Västra Götalandsregionen, Fyrbodals kommunalförbund, Region Dalarna, Innovatum Science Park, IUC Dalarna, Norwegian Wood Cluster och Interreg) och projektet **Ta bort onödiga gränshinder** (Länsstyrelsen i Västra Götaland, Viken fylkeskommune, Västra Götalandsregionen och Svinesundskommittén).